

Novakovića, ki zavzame kritično stališče do njegove razprave na področju arheologije. Po Novakovičevem mnenju Zupaničeve razprave niso pustile vidnejših sledi v arheološki vedi, saj med arheološkimi strokovnjaki niso bile sprejete.

Naj še samokritično dodamo, da se nihče iz Slovenskega etnografskega muzeja ni opogumil in se pohvalno ali kritično opredelil do pomembnosti Zupaničevega dela in zapuščine v tej osrednji etnološki muzejski ustanovi, katere ustanovitelj je bil in kjer je začel leta 1926 izdajati njen "strokovni list" *Etnolog*, ki ga je z dokajšnjo mero ambicioznosti urejal do leta 1941.

Barbara Sosič

349

Damjan J. Ovsec: *Praznovanje pomladi in velike noči na Slovenskem in po svetu*. Ljubljana: Modrijan, 2010, 416 str., ilustr.

"Velika noč je v krščanskem svetu najpomembnejši in najstarejši verski praznik, ki je bil na Slovenskem, podobno kot drugod, vedno tudi ljudski (pomladni) praznik ...", začne avtor svoj obširni tekst in s tem nadaljuje enciklopedično obravnavo slovenskih ljudskih praznikov, ki je doživela izjemno zanimanje bralcev. Knjige o božičnem času in opisovanje decembrskih šeg in dobrotnih mož so gotovo zahtevali nadaljevanje. Obširen tekst, ki se ga je lotil Ovsec tokrat, je zahteval svoj čas in zagotovo tudi bralcu neznane napore, kar nam je jasno takoj, ko knjigo vzamemo v roke in jo natančno prelistamo: razkošno je opremljena z vsakovrstnimi ilustracijami, zbranimi iz številnih muzejev, zbirk, časopisov in od zasebnih zbirateljcev. Gre za bogato ilustrirano knjigo, v kateri so podobe enakovredne tekstu, kar pogojuje lahkotnejše branje, tako rekoč krajše odmore ob prebiranju besedila. Res pa si težko predstavljamo, da bi danes katera koli založba izdala knjigo tovrstne vsebine brez pripadajočih slikovnih pojasnil.

Ovsec začne v "sivi poganski davnini", kajti arhaične prvine so v velikonočnih simbolih prastare in univerzalne in splošno indoevropske. Zato je rezultat izjemna množina podatkov, ki jih je želel tudi medsebojno primerjati. To je tudi ena od kvalitete te knjige.

Slovenske bralce, "lokalpatriote", bo seveda zanimalo, kaj od vsega naštetega je najbolj slovensko, kaj je zraslo le na slovenski zemlji, kaj je tisto, s čimer se lahko hvalimo, pa karkoli naj bi že to pomenilo. Etnologi dobro poznamo tovrstno spraševanje, ki pa skoraj vedno ostane brez odgovorov. Ob modernem ponavljanju besede "globalizacija" se nam pokaže, da so jo poznali že v mnogo starejših časih, le da si je niso tako razlagali.

Ovščeva knjiga je glede na tekstovno obsežnost zelo racionalno razdeljena na poglavja, ki bralca postopoma pripeljejo do vseh podatkov, ki jih je nujno poznati.

Številnim poglavjem je dodan seznam literature in virov, abecedno kazalo in seznam slikovnega gradiva. V prvih poglavjih (*Velika noč med arhetipom in mitom, O pomladi, Datiranje velike noči in koledarji, Časovni okvir velikonočnih praznikov*) se ukvarja v glavnem z zgodovinskim prikazom velikonočnih šeg in njihovo umestitvijo v splošno kulturno okolje. Sledijo poglavja z obširno razlago šeg velikonočnega tedna: *Pepelnica – začetek Velikega tedna, Velikonočni post, Postne pobožnosti, Cvetna nedelja, Procesije in pasijoni, Veliki teden, Velika sreda, Veliki četrtek, Božji grob, Veliki petek, Velika sobota, Velikonočna jedila, Blagoslov hrane, Jajce kot arhaični simbol, Pirhi, Velikonočni zajec, Velika noč, Velika noč v Ljubljani, Velikonočne voščilnice, Velikonočni ponedeljek in Skupna evropska dediščina velike noči*.

350

Avtor je brez dvoma želel zbrati čim več podatkov in razlag o slovenskih šegah in navadah v velikonočnem času. Lahko verjamemo, da jih je zbral veliko več, kot jih je bilo moč spraviti v obseg te knjige. Posebna vrednost obravnavanih pa je v predstavitvi šeg, ki jih izvajajo še zdaj ali so jih prakticirali pred desetletji na slovenskem ozemlju, in navajanje vseh tistih običajev, ki so se dogajali in se še dogajajo istočasno v drugih delih sveta.

Posebej pomembna za predstavitev teh dogajanj je iznajdba fotografije sredi 19. stoletja. Tako lahko dogajanja ob veliki noči do prve polovice 20. stoletja spoznavamo tudi s pomočjo črno-belih fotografij, ki jih za predstavitev poznejšega obdobja zamenjajo barvne.

Ob obilici podanih podatkov avtor bržkone ne želi biti preveč suhoparen, zato si pomaga tudi s krajšimi vložki, zbranimi iz dnevnega časopisja. Ti duhovito prispevajo k temu, da je branje zanimivo od prve do zadnje strani. Naj bo navedena (sicer nepomembna) zgodbica iz uvodnega dela knjige: Neka kazahstanska kokoš je v velikonočnem času znesla jajce, na katerem je v arabščini(!) pisalo Alah. Pota velikonočnih misterijev so skrivnostna, komentira avtor.

Skrivnostna in polna sprememb, bi lahko dodali. In vendar je velikonočna skrivnost še vedno enaka, spremembe pa je nikoli niso ogrožale, vedno le bogatile. V stoletjih in tisočletjih nekaj desetletij ne pomeni veliko, politične spremembe pa ne vplivajo več kot na eno ali dve generaciji. To je v življenju običaja manj kot nič. Kdor koli se je v današnjem času ukvarjal s šegami, jih raziskoval in primerjal, je naletel na spremembe, ki jih je v drugi polovici 20. stoletja prinesla zgodovina. Na Slovenskem so se po letu 1991 začeli ponekod obnavljati nekateri sestavni elementi, ki jih po letu 1945 niso množično izvajali. Veselje nad novo državo je rodilo v prvih letih obilo novih t. i. velikonočnih razstav, kjer so ponosno razkazovali pravzaprav sekundarne pojave, ki pa so jih ljudje imeli za pokazatelje demokracije: izdelovanje velikonočnih šopkov in butaric, krašenje pirhov, izdelovanje voščilnic, košar in prtičev za žegen, nenadoma so se pojavili na živilskem trgu celo suhi repni olupki. Sedaj smo pri zanimivosti, ki jo nemara iščejo navdušeni Slovenci: avtor knjige navaja, da je velikonočna jed, bolje rečeno predvelikonočna, imenovana aleluja, slovenska posebnost. Kot že toliko drugih stvari, ki se pojavijo nenadoma in ne poznamo njihovega pomena niti vzroka njihovega nastanka, skromna postna jed nenadoma dobi snobovski pomen slovenskega originala in z mnogimi izboljšavami jo strežejo v dragih restavracijah.

Tako so razložene še druge velikonočne "skrivnosti" in za marsikatero najde avtor tudi začetek, kako in kdaj je zašla v naše kraje in kakšen je bil nemara vzrok. Marsikdo bo razočaran, a s šegami je že tako, da ni nič narobe, če se katera pritihotapi čez mejo in prilagodi novim življenjskim razmeram.

Ob tako obširni temi, ki si ji jo izbral etnolog Damjan J. Ovsec, je docela nemogoče, da bi bila vsa poglavja enako obdelana. Velikonočne šege so med najbolj obširnimi pa tudi najbolj obdelanimi etnološkimi temami, tako v domači kot tuji literaturi. Zato bi pričakovali, da bo seznam literature daljši, pa ne zato, da bi bralec kontroliral, koliko znanja je bilo uporabljenega, ampak preprosto zato, da bi si to znanje lahko še poglobil. Posebno pomembno bi bilo navesti domače avtorje, ki so v preteklih desetletjih orali ledino na tem področju. A verjetno je bil eden od vzrokov za razmeroma kratek seznam virov in literature zahteva založbe po omejenem obsegu besedila. In s tem tudi poudarku na poljudnosti teksta.

Avtor na vsak način zasluži pohvalo za delo, ki ga je po tolikih letih pripeljal do knjižne izdaje. V današnji generaciji se takšnega enciklopedičnega dela že dolgo ni lotil kateri drug strokovnjak.

Tanja Tomažič

351

Zvezda Delak Koželj: *Etnologija in varstvo naravne in kulturne dediščine.*

Ljubljana: Zavod za varstvo kulturne dediščine Slovenije, 2009, 106. str. (Vestnik; 21)

V enaindvajsetem zvezku Vestnika, serijske publikacije Zavoda za varstvo kulturne dediščine Slovenije, je izšla monografija Zvezde Delak Koželj *Etnologija in varstvo naravne in kulturne dediščine*. Gre za skrajšano verzijo istoimenske magistrske naloge, ki jo je avtorica zagovarjala na Oddelku za etnologijo in kulturno antropologijo Filozofske fakultete Univerze v Ljubljani leta 2007.

Vsebina knjige prinaša nove vpoglede v načine dela tistih etnologov, ki so zaposleni kot konservatorji za nepremično kulturno dediščino na sedmih regijskih območnih enotah Zavoda za varstvo kulturne dediščine Slovenije.

Delo je razdeljeno na sedem delov z dodanim izborom izrazov s strokovnega področja varstva nepremične kulturne dediščine. Poglavja so: Predgovor, Uvod, Etnološka veda po drugi svetovni vojni, Razvoj varstvenega koncepta v svetu in pri nas, Vloga etnologa konservatorja v varstveni dejavnosti, Etnolog konservator in kompleksne interdisciplinarne naloge ter Sklep.

Če si podrobneje ogledamo posamezna poglavja, lahko v Predgovoru iz besed direktorice Zavoda za varstvo kulturne dediščine dr. Jelke Pirkovič razberemo, da je vloga etnologa konservatorja v varstveni dejavnosti vsekakor priznana kot enakovredna